

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่ละชนิดมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการดำรงชีวิต ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่ง เป็นแหล่งก่อเกิดปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งผลิตไม้ที่มีมูลค่ามหาศาลในทางเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงมีความสัมพันธ์ต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างมากมาย รวมทั้งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อสมดุลสิ่งแวดล้อม หากเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นกับป่าไม้แล้วย่อมจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์อื่น ๆ รวมทั้งกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจและสังคม ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยมีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยผลผลิตป่าไม้สามารถตอบสนองตามต้องการใช้ไม้ภายในประเทศได้อย่างเพียงพอและยังมีปริมาณมากพอที่จะส่งออกเป็นสินค้า จำหน่ายต่างประเทศ นำรายได้เข้าประเทศไทยในแต่ละปีเป็นมูลค่าจำนวนมากแต่ในปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทยได้เสื่อมโทรมและลดลงอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากเหตุหลายประการ สาเหตุประการหนึ่งคือ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกินรวมทั้งการลักลอบทำลายป่าเพื่อประโยชน์ทางการค้าและใช้สอยเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ข้อมูลจากสถิติการป่าไม้ของประเทศไทยปี 2539 ระบุในปี 2538 มีเนื้อที่ป่าเหลือเพียง 29.40% และลดลงอย่างต่อเนื่องจนปี 2539 เนื้อที่ป่าทั่วประเทศเหลือเพียง 26.62% หรือคิดเป็นพื้นที่โดยประมาณ 82.18 ล้านไร่ (กรมป่าไม้; 2543 : 1)

การรักษาพื้นที่ป่า โดยใช้กฎหมายป้องกันการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าที่ผ่านมาไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรเพราะไม่อาจแก้ไขความขาดแคลนไม้ใช้สอยในประเทศได้และรัฐได้มุ่งเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าโดยปลูกสร้างสวนป่าเพื่อทดแทนพื้นที่ป่าที่ลดลงที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จพอสมควร ต่อมารัฐบาลโดยกรมป่าไม้ได้ดำเนินการส่งเสริมให้เอกชนมีส่วนร่วมในการปลูกป่าที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองของตนเองในรูปของโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ โดยรัฐบาลจะให้การสนับสนุนตามจำเป็นในด้านต่าง ๆ ซึ่งการส่งเสริมให้เอกชนปลูกป่าตามโครงการดังกล่าว นอกจากจะเป็นการฟื้นฟูสภาพป่าและเพิ่มพื้นที่ป่าไม้กับประเทศให้สามารถอำนวยประโยชน์ได้เต็มที่แล้ว ยังเป็นการแก้ไขปัญหาค่าการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าไม้ในรูปของจิตสำนึก ทำให้มีอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และช่วยแก้ไขปัญหาค่าการเกษตรของผู้เข้าร่วม โครงการอีกทาง

หนึ่งด้วย (ส่วนปลูกป่าภาคเอกชน กรมป่าไม้, 2540) โครงการจะส่งเสริมให้เอกชนนำเอาพันธุ์ไม้หรือไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจตามที่กรมป่าไม้กำหนด เช่น ไม้สัก ไม้ยาง ไม้ประดู่ ไม้มะค่าโมง และไม้มีค่าอื่น ๆ ไปปลูกในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิ์ครอบครองของตนเองรายละเอียด 2 ไร่ขึ้นไปแต่ไม่เกิน 100 ไร่ แล้วให้คำแนะนำด้านวิชาการ เช่น การเตรียมพื้นที่ การเตรียมกล้าไม้ การปลูก และการบำรุงรักษา พร้อมทั้งจ่ายเงินตอบแทนสนับสนุนในอัตราไร่ละ 3,000 บาท โดยแบ่งจ่าย 5 ปี ตามหลักเกณฑ์การจ่ายเงินคือ (เงื่อนไข)

ปีที่ 1 จ่ายไร่ละ 800 บาท เมื่อได้ดำเนินการเตรียมพื้นที่ จัดหากกล้าไม้และทำการปลูกต้นไม้จำนวนไม่น้อยกว่าไร่ละ 200 ต้น

ปีที่ 2 จ่ายไร่ละ 700 บาท เมื่อได้ดำเนินการค้ำยันพืช ปลูกซ่อม พรวนดิน ใส่ปุ๋ยและทำแนวกันไฟแล้วเสร็จ จำนวนไม่น้อยกว่าไร่ละ 200 ต้น

ปีที่ 3 จ่ายไร่ละ 600 บาท เมื่อได้ดำเนินการค้ำยันพืช พรวนดิน ใส่ปุ๋ยและทำแนวกันไฟแล้วเสร็จ ภายในเดือนมีนาคม จำนวนไม่น้อยกว่าไร่ละ 140 ต้น

ปีที่ 4 จ่ายไร่ละ 500 บาท เมื่อได้ดำเนินการค้ำยันพืช พรวนดิน ใส่ปุ๋ยและทำแนวกันไฟแล้วเสร็จ ภายในมีนาคม จำนวนไม่น้อยกว่าไร่ละ 120 ต้น

ปีที่ 5 จ่ายไร่ละ 400 บาท เมื่อได้ดำเนินการค้ำยันพืช พรวนดิน ใส่ปุ๋ยและทำแนวกันไฟแล้วเสร็จ ภายในมีนาคม จำนวนไม่น้อยกว่าไร่ละ 100 ต้น

ตาราง 1 แสดงจำนวนเกษตรกรและพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ (ปี 2537-38)

ที่อยู่ร่วมโครงการจนครบเงื่อนไข และไม่ครบเงื่อนไข อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

ปีที่อยู่ร่วมโครงการ	เกษตรกรที่อยู่ร่วมโครงการจนครบ 5 ปี (ครบเงื่อนไข)		เกษตรกรที่ออกจากโครงการก่อน 5 ปี (ไม่ครบเงื่อนไข)	
	จำนวน (ราย)	พื้นที่ (ไร่)	จำนวน (คน)	พื้นที่ (ไร่)
1	144	1083-3-63	-	-
2	131	983-3-63	13	100-0-00
3	115	869-3-63	29	214-0-00
4	67	859-1-63	77	224-2-00
5	66	108-2-00	78	975-1-63

ที่มา : สำนักงานป่าไม้จังหวัดลำปาง (2543)

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจของจังหวัดลำปาง โดยเฉพาะในพื้นที่ของอำเภอสบปราบที่มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการมาตั้งแต่ปี 2537 และบางส่วนก็ได้สิ้นสุดโครงการไปแล้ว (ปฏิบัติตามเงื่อนไขของโครงการตลอดตามหลักเกณฑ์การจ่ายเงิน) ลักษณะการดำเนินงานตลอด 5 ปี ผลการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการแล้วทั้งสิ้น 144 ราย ขณะเดียวกันในจำนวนดังกล่าวนี้มีเกษตรกรยกเลิก การดำเนินงานตามโครงการในช่วงระยะที่เกษตรกรเข้าร่วมโครงการอยู่คือ ช่วง 1 – 5 ปีแรก ๆ จำนวน 78 ราย (สำนักงานป่าไม้จังหวัดลำปาง, 2543) ปัญหาที่สำคัญคือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการระยะหนึ่งในขณะที่โครงการยังไม่สิ้นสุดเกษตรกรเกิดยกเลิกหรือถอนตัว เพื่อนำที่ดินไปทำกิจกรรมอื่น ๆ บางรายปล่อยพื้นที่รกร้างไปเลย ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขโดยด่วนและเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณของทางราชการ อีกทั้งกระทบกระเทือนต่อภาพพจน์ของหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงคือกรมป่าไม้ จึงจำเป็นต้องหาวิธีที่จะทำการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นว่าเกิดจากอะไร ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการทำงาน ระเบียบ กฎหมาย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าไม้ ผู้นำชุมชนหรือตัวเกษตรกรเอง ซึ่งจะเป็นแนวทางที่จะศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลทำให้เกษตรกรยกเลิก การดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจในช่วง 1 – 5 ปีแรก ๆ ของโครงการท้องที่อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ซึ่งผลจากการวิจัยที่ได้จะเน้นประโยชน์ต่อการพัฒนาโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจที่ดีในอนาคต และภาพพจน์ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ – สังคม และความคิดเห็นของผู้ที่เข้าร่วมโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจครบตามเงื่อนไข และไม่ครบเงื่อนไข
2. เพื่อศึกษาหาสาเหตุที่เกษตรกรบางส่วนออกจากโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจก่อนครบเงื่อนไขและอยู่จนครบเงื่อนไข

สมมุติฐานการวิจัย

เกษตรกรที่อยู่ร่วมโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ ครบเงื่อนไขและเกษตรกรที่อยู่ไม่ครบเงื่อนไข มีความแตกต่างกันในด้านปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยเศรษฐกิจ – สังคม รวมทั้งความคิดเห็นต่อโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือ เกษตรกรพื้นที่อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง จำนวน 4 ตำบล ที่เป็นผู้ที่อยู่ร่วมโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจจนครบเงื่อนไข จำนวน 66 คน และผู้ที่อยู่ร่วมโครงการไม่ครบเงื่อนไข จำนวน 78 คน รวมประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ จำนวน 144 คน เนื่องจากรู้จำนวนประชากรที่แน่นอน ทำให้สามารถจัดกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาได้ โดยใช้สูตรคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามแนวคิดของ Yamane (1973 : 725) ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ระดับ 95% (บุญธรรม.2540 : 70)

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ e = ความคาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรที่ศึกษา

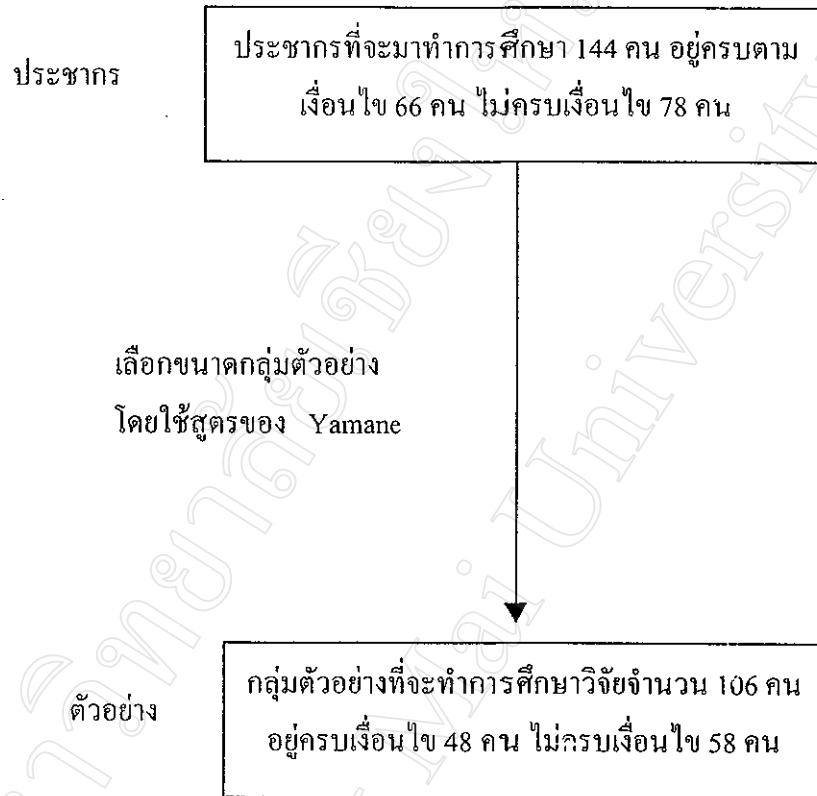
N = ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

จากประชากรที่ทำการศึกษามี 144 คน ให้เกิดความคาดเคลื่อนจากสุ่มตัวอย่างร้อยละ 5 ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า } n &= \frac{144}{1+144(0.05)^2} \\ &= 106 \end{aligned}$$

ดังนั้นจะได้กลุ่มตัวอย่างคือ 106 คน โดยแยกกลุ่มที่อยู่ครบเงื่อนไข จำนวน 48 คน และไม่ครบเงื่อนไข จำนวน 58 คน จากสัดส่วนประชากรทั้งหมด 144 คน โดยวิธีการจับฉลาก

แผนภูมิที่ 1
รูปแบบการสุ่มตัวอย่าง

นิยามศัพท์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในความหมายของคำศัพท์ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้กำหนดความหมายเฉพาะคำต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. โครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ หมายถึง การดำเนินงานส่งเสริมให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกป่าในพื้นที่ที่เอกสารสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง โดยรัฐบาลจะสนับสนุนในการปลูกและบำรุงรักษาสวนป่าในอัตราไร่ละ 3,000 บาท

2. เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกป่าไม้เศรษฐกิจครบเงื่อนไข จำนวน 48 คน และอยู่ไม่ครบเงื่อนไข จำนวน 58 คน รวมจำนวน 106 คน ในพื้นที่อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

3. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าไม้ หมายถึง ข้าราชการในสังกัดกรมป่าไม้ที่มีความรู้ความสามารถในงานส่งเสริมการปลูกป่า ซึ่งปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่กรมป่าไม้กำหนดของโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ

4. ผลตอบแทน หมายถึง สิ่งที่ผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจคาดหวังว่าจะได้รับ เช่น เงินตอบแทนสนับสนุน ผลผลิตที่ได้จากการปลูกป่า

5. ไม้เศรษฐกิจ หมายถึง พันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกในโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ ตามที่กรมป่าไม้กำหนด จำนวน 38 ชนิด ตามระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ พ.ศ.2542

6. อายุ หมายถึง จำนวนปีของอายุเกษตรกรที่อยู่ครบตามเงื่อนไขและไม่ครบเงื่อนไขโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

7. สมาชิกในครัวเรือน หมายถึง จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรที่อยู่ครบเงื่อนไขและไม่ครบเงื่อนไขโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

8. รายได้ หมายถึง รายได้เป็นจำนวนเงินทั้งหมดที่เป็นเงินสดของผู้ให้ข้อมูล ยกเว้นเงินตอบแทนที่ได้รับการสนับสนุน

9. ขนาดพื้นที่ถือครอง หมายถึง จำนวนพื้นที่ถือครองที่ทำการเกษตรหรือกิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ จำนวนพื้นที่เป็นของตนเอง เช่าผู้อื่น รวมทั้งพื้นที่ที่เข้าไปทำประโยชน์โดยไม่ต้องเช่า

10. ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของเกษตรกรที่อยู่ครบเงื่อนไขและไม่ครบเงื่อนไขโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

11. การได้รับข่าวสาร หมายถึง เกษตรกรที่อยู่ครบเงื่อนไข และอยู่ไม่ครบเงื่อนไข โครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจมีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจวิธีใดบ้าง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ วารสาร เพื่อนบ้าน หรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าไม้

12. ความรู้เกี่ยวกับโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ หมายถึง ระดับความรู้ของเกษตรกรที่อยู่ครบเงื่อนไขและไม่ครบเงื่อนไขในเรื่องเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ และการดำเนินงานของโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ ซึ่งวัดความรู้ได้ 2 ระดับ คือ (ระดับสูง,ระดับต่ำ)

13. ความคิดเห็นของเกษตรกร หมายถึง ระดับความคิดเห็นของเกษตรกรที่อยู่ครบเงื่อนไขและไม่ครบเงื่อนไขต่อโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ ซึ่งจัดระดับความคิดเห็นได้ 3 ระดับ เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

14. ลักษณะดินที่นำเข้าร่วมโครงการ หมายถึง พื้นที่ที่เกษตรกรนำเข้าร่วมโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อใช้ปลูกป่า มีลักษณะของดินอยู่ 5 ลักษณะด้วยกัน คือ ดินร่วน ดินทราย ดินเหนียว ดินลูกรัง และดินร่วนปนลูกรัง